

Seppo Toiviainen menehtyi äkilliseen sairauskohtaukseen kotonaan Helsingissä 28. kesäkuuta 2005. Hän oli syntynyt Kankaanpäässä lokakuussa 1944.

Sepolla oli keskeinen rooli, kun Tutkijaliiton perustamista pohjustettiin kolme vuosikymmentä sitten; liiton perustava kokous pidettiin tammikuussa 1976. Hän oli liiton puheenjohtajana vuoteen 1979 asti. Oman tieteellisen lehden perustaminen oli liiton keskeinen tavoite alusta lähtien. Lehden nimeksi muotoutui moninaisten pohdintojen tuloksena *Tiede & edistys*. Vuonna 1976 ilmestyi tabloidimuotoinen tiedepolitiikkaan keskittynyt keskustelupuheenvuoro ja ensimmäinen jokseenkin nykyisen muotoinen näytenumero. Ensimmäinen täysi vuosikerta julkaistiin vuonna 1977. Seppo toimi lehden päätoimittajana kolmannen täyden vuosikerran puoliväliin, hänen jälkeensä tehtävässä jatkoi Antti Eskola.

Tutkijaliiton perustamisen teki mahdolliseksi useiden eri juonteiden nivoutuminen yhteen. Seppo edusti erityisen selvästi Suomen kommunistiseen puolueeseen sitoutunutta jäsenistön osaa. Hän oli 1970-luvun lopulta lähtien puolueen johtolimien jäsen aina poliittista toimikuntaa myöten, ja hänet valittiin SKDL:n kansanedustajaksi Helsingistä vuonna 1979 SKP:n vähemmistön pääehdokkaana, joka ”peri” eduskunnasta syrjään vetäytyneen Mirjam Vire-Tuomisen äänet.

Seppo oli kuitenkin pohjimmitaan yliopistomies. Hän aloitti opintonsa Helsingissä kansanrunoustieteen laitoksella Matti Kuusen oppilaana mutta siirtyi yhteiskuntatieteisiin ja työskenteli ennen täysi-

päiväiseksi poliitikoksi ryhtymistään sosiologian opettajana Tampereen yliopistossa. Hän väitteli Tampereella vuonna 1970 (”Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset ristiriidat – musikologisten osakulttuurien sosiologista tarkastelua”) ja alkoi osallistua akateemiseen elämään esimerkiksi *Sosiologia*-lehden toimitusneuvoston jäsenenä vuosina 1971–1975.

Sepon henkilöön kiteytyi näin ollen toinenkin Tutkijaliiton taustajuonne: vakava akateeminen kiinnostus ja perheyminen Marxiin länsimaisen yhteiskuntatutkimuksen keskeisenä klassikkona. Sepon tärkein työ marxilaisuuden tutkijana oli Kansankulttuurin vuonna 1977 julkaisema kirja *Nuori Lukács – kriittinen esitys Georg Lukácsin varhaisesta ajattelusta ja toiminnasta (1906–1929)*. Hän tiivisti kirjansa tavoitteen seuraavasti: ”Legenda nuoresta Lukácsista on esitykseni aihe. Esittämällä Lukácsin nuoruuden historian en pyri ainoastaan kumoamaan legendaan vaan ennen kaikkea selittämään sen synnyn ja luonteen. Tarkoitukseeni on tutkia nuorta Lukácsia tiettyjen yhteiskunnallisten suhteiden tuotteena ja ilmentäjänä. Tutkimusintressini on pikemminkin teorianhistoriallinen kuin elämäkerrallinen.”

Tutkijaliiton perustamisen kolmas taustajuonne oli ajatus, että akateeminen tutkimus olisi kytkettävä tukemaan radikaalia vasemmistolaista politiikkaa. Siis yritys soveltaa marxilaista teoriaa konkreettiseen kapitalismianalysiin. Tämä juonnetta edusti erityisesti Sosialistisen opiskelijaliiton aloitteesta 70-luvun alussa perustettu Sosialistinen opintoneuvonta- ja tutkimuskeskus (SOTK), jonka toiminta loppui Tutkijaliiton perustamisen myötä.

Niin paradoksaaliselta kuin se saattaa vaikuttaakin, Seppo ei tuntenut tätä kolmatta juonnetta erityisen vahvasti omakseen, vaikka korostikin Tutkijaliiton puheenjohtajana sen merkitystä liiton toiminnan profiilissa. Luulisin tämän johtuneen siitä, että hänen omat tutkimukselliset intressinsä olivat niin vahvasti teorianhistoriallisia. Luultavasti hän oli myös liian pätevä tutkija uskoakseen helppoihin tapoihin kehittää marxilaisuuden perustalta välittömästi poliittisesti hyödyllistä empiiristä yhteiskuntatutkimusta. Kuvaavaa onkin, että hänen eräänlainen poliittisen tutkimuksen ohjelmanjulistuksensa, *T&E*:n numerossa 3/1977 julkaistu artikkeli ”Leninismi metodina eli politiikka ja dialektiikka” ei käsittele empiiristä kapitalismitutkimusta sanallakaan. – Tosin koko asetelman paradoksaalisuus saa uuden ulottuvuuden sikäli, että Sepon Lenin-artikkeli on nykypäivän katsannosta erityisesti teorianhistoriallisesti arvioituna lukelevoton.

Liiton parin ensimmäisen toimintavuoden aikana erilaiset näkemykset sen tavoitteista ja toimintamuodoista oli sovittava yhteen. Sepolle kehittyi tässä yhteydessä silnanrakentajan asema. Liitossa oli jäseniä, joiden mielestä se tarvitsi jämäkän järjestöllisen rakenteen ja tiiviit yhteydet kommunistiseen puolueeseen, nimenomaan sen ”taistolaiseen” vähemmistöön. Mutta liitossa oli myös runsaasti jäseniä, jotka eivät olleet lainkaan sitoutuneet kommunistiseen puolueeseen saati jompaankumpan sen osapuolista. Tutkijaliiton hallitus oli alkuvuosina suuri. Siihen kuului jäseniä kattavasti eri tieteenoiloilta sekä eri yliopis-

toista. Seppo korosti toistuvasti eri yhteyksissä, että yhteisten toiminnallisten perustojen löytäminen on liitolle tärkeämpää kuin järjestölliset muodollisuudet.

Siltojen rakentaminen oli erityisesti *T&E*:n profiilin rakentumisen leimallinen piirre. Seppo pelkisti lehden tavoitteet esimerkiksi liiton ensimmäisessä liittokokouksessa pitämässään puheessa seuraavaan virkkeeseen: "On turvattu aikakauslehtemme tieteellinen taso, tuoreus ja monipuolisuus, sekä levikki." Avarammaksi lehden profiilia olisi vaikea määrittellä. Tosin olemassa olevaa sosialismia sai lehden ensimmäisten ilmestymisvuosien aikana käsitellä ainoastaan positiivisessa hengessä, siinä suhteessa liitto ja sen lehti olivat aikakautensa tuotetta.

Tutkijaliiton kaltaisen järjestön perustaminen olisi tuskin enää nykyään mahdollista. Usein sanotaan, että Tutkijaliitto perustettiin "taistolaiseksi" järjestöksi. Sanonta vastaa todellisuutta vain tiettyyn rajaan asti. Jos Tutkijaliitto olisi ollut läpeensä "taistolainen", sen toiminta olisi menettänyt perustansa hyvin nopeasti.

Tutkijaliitto löysi olemassaolleen alusta lähtien itsenäistä elinvoimaa, ja taistolaisen poliittisen liikkeen näivettyminen 80-luvun puolivälin edellä oli liiton toiminnalle yhdentekevää.

Siirtyessään politiikkaan Seppo teki kuitenkin oman ratkaisunsa, jonka lopullisuuden hän itse luultavasti aavisti paremmin ja varhemmin kuin kukaan muu. Hänen suuri utopiansa oli rakentaa työväestön ja sivistyneistön kestävää liittoa yhteiskunnallisen edistyksen puolesta. Tutkijaliitto ajautui aika nopeasti perustamisensa jälkeen tästä kaavasta ulos, koska se ankkuroitui akateemiseen yhteisöön ja sen piirissä käytyihin keskusteluihin. Sepon ja liiton suhteeseen ilmaantui "kielletyn hedelmän" sävyä ja sen myötä kiusallista väkinäisyyttä.

Seppo ryhtyi puoluepolitiikkaan heittäytyessään uhkarytykseen, jonka onnistuminen vaikutti hänen mielestään 70-luvun loppuvuotina vielä mahdolliselta. – Tai vaikuttiko edes todella? Tähän me emme enää saa vastausta. Muutaman vuoden kuluttua 80-luvun alkuvuosina tuo mahdollisuus oli joka tapauksessa kokonaan

hävinyt. Seppo ajautui osin omasta tahdostaan yksinäisyyteen, josta hän oli vihdoinkin uuden vuosituhannen alussa hiljalleen pääsemässä ulos. Olennainen välitasanne tällä mutkikkaalla tiellä oli Sepon kirja *Kantapöydän imu. Juoppokulttuuri valintana ja pakkona* (Tammi 1997). Viime vuosina Seppo syventyi vanhaan intellektuaaliseen ystävänsä Hegeliin. Aika kuitenkin loppui kesken.

Seposta oli helppo pitää. Hänen kanssaan oli helppo keskustella ja tehdä töitä, hänen älyllisen uteliaisuutensa avaruus ja luontainen sillanrakentajan asenteensa olivat aina vuorovaikutuksessa päällimmäisenä. Ilman Seppoa Tutkijaliittoa ei olisi olemassa. Mutta tarinassa Sepon, Tutkijaliiton ja *T&E*:n keskinäisistä suhteista on myös tragedian aineksia. Seppo avasi mahdollisuuksia kehitykselle, jota hän hyvin nopeasti ajautui seuraamaan sivusta.

Vanhan läheisen työtoverin siirrettyä rajan taakse on usein luontevaa sanoa, että aikakausi on hävinnyt. Sepon kohdalla aikakausi alkoi murentua murheellisen kauan sitten.

Yrjö Haila